

Date: 19th April-2026

**KIBERJINOYATCHILIK VA KIBERHUQUQ: ZAMONAVIY TAHDIDLAR VA
HUQUQIY TARTIBGA SOLISH MASALALARI**

Atadjanov Allanazar Bekchan o'g'li
Ellikqal'a tuman 1-son texnikumi o'qituvchisi

Annotatsiya. Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishda kiberhuquq (cyber law) muhim o'rin tutadi. U internet va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan bog'liq munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga soladi. Ushbu maqolada zamonaviy tahdidlar va huquqiy tartibga solish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, internet, global tarmoqlar, huquqbuzarlik - kiberjinoyat.

KIRISH

Raqamli texnologiyalar, internet va global tarmoqlarning jadal rivojlanishi jamiyat hayotining barcha sohalariga chuqur kirib bordi. Shu bilan birga, yangi turdagi huquqbuzarliklar — kiberjinoyatlar ham keskin ko'paydi. Axborot xavfsizligini ta'minlash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va raqamli makonda qonuniylikni saqlash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Kiberjinoyatchilikka qarshi kurashishda kiberhuquq (cyber law) muhim o'rin tutadi. U internet va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan bog'liq munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga soladi.

Kiberjinoyatchilik tushunchasi va turlari

Kiberjinoyatchilik — bu axborot tizimlari, kompyuter tarmoqlari yoki raqamli qurilmalardan foydalangan holda sodir etiladigan jinoyatlar majmuasidir. Bunda kompyuter vosita ham, jinoyat obekti ham bo'lishi mumkin.

Asosiy turlari:

Kompyuter tizimlariga noqonuniy kirish (hacking), shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash, bank kartalari bilan bog'liq firibgarlik, fishing (phishing) va ijtimoiy muhandislik, zararli dasturlar (virus, trojan, ransomware) tarqatish, kibertazyiq va onlayn tovlamachilik.

Eng ko'p uchraydigan kiberjinoyatlar

Date: 19th April-2026

Kiberjinoyatlar ko'pincha moliyaviy manfaat, ma'lumot o'g'irlash yoki tizimlarni izdan chiqarish maqsadida amalga oshiriladi. Ularning o'ziga xos xususiyati — chegarasizlik va anonimlikdir. Bir davlat hududida turib boshqa davlat fuqarosiga nisbatan jinoyat sodir etish mumkin.

Kiberhuquq tushunchasi va vazifalari

Kiberhuquq — internet, elektron tijorat, axborot xavfsizligi va shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish sohasidagi huquqiy normalar yig'indisidir.

U quyidagi vazifalarni bajaradi: Axborot tizimlarining daxlsizligini himoya qilish, elektron hujjatlar va raqamli imzoning huquqiy kuchini belgilash, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kiberjinoyatlar uchun javobgarlikni belgilash, elektron tijoratni tartibga solish, xalqaro huquqiy asoslar.

Kiberjinoyatchilik global muammo bo'lgani sababli unga qarshi kurash xalqaro hamkorlikni talab qiladi. Shu jihatdan *Council of Europe* tomonidan qabul qilingan Budapest Convention on Cybercrime (2001) muhim xalqaro hujjat hisoblanadi.

Mazkur konvensiya:

Kompyuter jinoyatlarini bir xilda tasniflash, davlatlar o'rtasida hamkorlik mexanizmini yaratish, dalillarni yig'ish va almashish tartibini belgilash kabi masalalarni qamrab oladi.

O'zbekistonda ham axborot xavfsizligi va kiberjinoyatlarga qarshi kurashish bo'yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilingan. Jumladan:

“Axborotlashtirish to'g'risida”gi Qonun

“Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida”gi Qonun

Jinoyat kodeksida axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar uchun javobgarlik

Bundan tashqari, davlat organlari huzurida kiberxavfsizlik markazlari faoliyat yuritadi hamda maxsus tezkor bo'linmalar tashkil etilgan.

Kiberjinoyatchilikning ijtimoiy xavfi.

Moliyaviy zarar keltiradi, davlat xavfsizligiga tahdid soladi, shaxsiy hayot daxlsizligini buzadi, jamiyatda ishonchsizlik muhitini yuzaga keltiradi.

Ayniqsa, bank tizimi, energetika, transport va davlat boshqaruvi tizimlariga qaratilgan kiberhujumlar milliy xavfsizlikka jiddiy xavf tug'diradi.

Kiberjinoyatchilikka qarshi kurash faqat jazo choralari bilan cheklanmasligi lozim. Profilaktika muhim ahamiyatga ega.

Asosiy choralar: Kuchli parollar va ikki bosqichli autentifikatsiya, antivirus dasturlaridan foydalanish, shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilmaslik, kiberxavfsizlik bo'yicha aholining huquqiy savodxonligini oshirish, davlatlar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish.

XULOSA VA MUNOZARA

Kiberjinoyatchilik zamonaviy jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biridir. Raqamli texnologiyalar rivojlanar ekan, jinoyat usullari ham murakkablashib bormoqda.

Date: 19th April-2026

Shuning uchun kiberhuquqni takomillashtirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va aholining kiberxavfsizlik madaniyatini oshirish zarur.

Huquqiy mexanizmlar, texnik himoya vositalari va huquqiy ong uyg'unligi orqaligina raqamli makonda xavfsizlikni ta'minlash mumkin.

ADABIYOTLAR RO`YXATI:

11. Budapest Convention on Cybercrime, 2001.
12. Reports on Cybercrime and Digital Security.
13. O'zbekiston Respublikasi "Axborotlashtirish to'g'risida"gi Qonuni.
14. O'zbekiston Respublikasi "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni.
15. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi (axborot texnologiyalari sohasidagi jinoyatlar bo'yicha moddalar)

